ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Leopoldina Fortunati είναι Ιταλίδα φεμινίστρια, πρώην μέλος της Lotta Feminista. Σήμερα είναι καθηγήτρια Κοινωνιολογίας στο πανεπιστήμιο της Udine στην Ιταλία. Είχε ενεργό συμμετοχή στα κινήματα της δεκαετίας του '70 στην Ιταλία, και ιδιαίτερα στον αγώνα για τον «Μισθό για την Οικιακή Εργασία» ως μαρξίστρια φεμινίστρια, μαζί με την Mariarosa Dalla Costa. Στο βιβλίο της με τίτλο *«The Arcane of reproduction»* (Το μυστήριο της αναπαραγωγής)- (1981) αναλύει την διαδικασία της αναπαραγωγής τόσο ως οικιακή εργασία όσο και ως πορνεία (prostitution), χρησιμοποιώντας τις μαρξιστικές κατηγορίες περί «παραγωγικής» εργασίας με κριτική και, ταυτόχρονα, αναθεωρημένη και δημιουργική ματιά.

Εικόνα 1: Η συγγραφέας μπροστά από γκραφίτι της Potere Operaio, *Ιούνης 1972*

Ακόμα και σήμερα, μιλάμε με σχετική ευκολία για το νοικοκυριό και τις δουλειές του σπιτιού, όμως όταν το φωτίσουμε ως αυτό που είναι, δηλαδή οικιακή εργασία που φροντίζει για αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης, τότε η συζήτηση χάνει την επιφανειακή χαλαρότητά της και εισέρχεται σε ένα πλαίσιο μυστηρίου που πλανάται πάνω απ' τα κεφάλια των γυναικών, το μυστήριο της αναπαραγωγής: Είναι η ατελείωτη δουλειά, είναι τα δωμάτια με τα άπλυτα πιάτα και τα ασιδέρωτα ρούχα, είναι το ασταμάτητο παιδικό κλάμμα, είναι η διατήρηση του προγράμματος του σπιτιού, η φροντίδα των μελών του και η εκπλήρωση των αναγκών του και τόσα άλλα. Είναι ο μηδενικός προσωπικός χρόνος, είναι η απομάκρυνση από την κοινωνική ζωή και η απομόνωση στο σπίτι-φυλακή, είναι το άγχος να βγουν οι δουλειές, το άγχος της ικανοποίησης των άλλων. Είναι το να είσαι πάντα εκεί για τους άλλους, χωρίς τον χρόνο να είσαι εκεί για σένα την ίδια. Με λίγα λόγια, το σπίτι δεν είναι καταφύγιο, όπως προσπάθησαν να μας πείσουν στα χρόνια της καραντίνας, είναι η μαύρη τρύπα της πολιτικής οικονομίας εκεί που η αγάπη κεφαλαιοποιείται για να γίνει δωρεάν εργασία για ο,τι σχετίζεται με «το φτιάξιμο της ζωής».

Μέσα από το παρακάτω κείμενο η Fortunati καταθέτει της προσωπική της πορεία στην πολιτική, τα πρώτα της πολιτικά βήματα, τις εμπειρίες της από τα φοιτητικά, αυτόνομα και φεμινιστικά κινήματα της δεκαετίας του '70 και την πολιτική της ανάπτυξη με βάση την μαρξιστική ανάλυση. Δεν διαστάζει να αναστοχαστεί κριτικά την «αποτυχία» της Lotta Feminista να εδραιώσει μέσα στο φεμινιστικό κίνημα την ανάγκη διασύνδεσης της οικιακής εργασίας με το μισθό, και όχι απλά την άρνησή αυτής, όπως υποστήριζε το υπόλοιπο φεμινιστικό κίνημα. Γι' αυτό και όσες γυναίκες βρήκαν δουλειά εκτός σπιτιού συνέχισαν να κουβαλούν το βάρος της δεύτερής τους δουλειάς, της δουλειάς του σπιτιού. Εάν λοιπόν η οικιακή εργασία δεν αναγνωρίζεται κοινωνικά ως παραγωγική εργασία, δεν θα φτάσει ποτέ να αναγνωρίζεται και να υφίσταται ως πραγματική μισθωτή εργασία.

Και αυτό είναι που κρατάμε, αυτή η πολιτική φεμινιστική παρακαταθήκη που μας βοηθάει να αναλύουμε τον κόσμο γύρω μας. Η Fortunati περιγράφει την ανάγκη πολιτικής οργάνωσης και παραγωγής λόγου και δράσης μέσα από συλλογικά εγχειρήματα και είναι προς τα εκεί που πρέπει να κοιτάμε εμείς σήμερα. ●

Μετάφραση

Μαθαίνοντας να αγωνίζομαι: η ιστορία μου ανάμεσα σε εργατισμό και φεμινισμό

της **Leopoldina Fortunati**

Αρχικά δημοσιεύθηκε στο viewpointmag.com στις 15 Σεπτεμβρίου του 2013 από την ίδια τη συγγραφέα. Αναδημοσιεύθηκε στο libcom.org στις 30 Σεπτεμβρίου του 2013.

Όταν ανακάλυψα τον εργατισμό ήμουν 19 χρονών. Ήμουν ακτιβίστρια στο φοιτητικό κίνημα του πανεπιστημίου της Πάδοβα. Ήμουν νέα και, άρα, παρέμενα σιωπηλή και μάθαινα. Θυμάμαι ότι σε πολλές συνελεύσεις ήθελα να πω πράγματα, αλλά ήμουν ντροπαλή και ανασφαλής και γι' αυτό προτιμούσα να μη μιλάω. Οι ηγέτες του κινήματος ήταν κατά κύριο λόγο φοιτητές που είχαν ήδη μάθει να κάνουν πολιτική λόγω κάποιας πρότερης εμπειρίας τους σε κόμματα ή πολιτικές οργανώσεις. Αντίθετα, εγώ είχα μόνο τα πιστεύω μου για την ανάγκη αλλαγής του κόσμου ώστε να θριαμβεύσει η ισότητα, η ελευθερία και η δικαιοσύνη.

Η μόνη πρότερη πολιτική μου εμπειρία ήταν η συμμετοχή μου στις απεργίες ενάντια στις γαλλικές πυρηνικές δοκιμές στον Ειρηνικό όταν ήμουν 14 χρονών. Πήγαινα γυμνάσιο στο «Tito Livio» στην Πάδοβα, όπου πολλοί λίγοι μαθητές κατέβαιναν στην απεργία. Κάποια στιγμή έφτασε ο διευθυντής, και μόλις με είδε, προσπάθησε να με πιάσει απ' το αυτί λέγοντάς μου «Μπες μέσα». Εγώ απομακρύνθηκα και του είπα ότι δεν μπορούσε να μου μιλάει με αυτόν τον τρόπο. Όλοι οι μαθητές που κατέβηκαν στην απεργία τιμωρήθηκαν με το να μείνουν πίσω στην ακαδημαϊκή πρόοδό τους εξ' αιτίας της συμμετοχής τους [στην απεργία].

Η δεύτερη μεγάλη εμπειρία που είχα, η οποία με προετοίμασε για μια ζωή πολιτικής δέσμευσης, ήταν όταν αποφάσισα ότι είμαι άθεη σε ηλικία 16 χρονών. Ζούσα με τους γονείς μου στο Ντόλο, μια μικρή πόλη μεταξύ Πάδοβας και Βενετίας και οι γονείς μου ήταν πολύ θρήσκοι (Καθολικοί). Όμως έβλεπα τόση φτώχεια και αδικία γύρω μου, για την οποία η επίσημη Εκκλησία δεν έκανε σχεδόν τίποτα. Η στάση μου, που ήταν ενάντια στον ρόλο της ιεραρχίας της εκκλησίας, σόκαρε τους γονείς μου αλλά το υπέμειναν.

Τελικά όταν έγινα 18 χρονών αποφάσισα να φύγω από το σπίτι με σκοπό να είμαι οικονομικά ανεξάρτητη ενώ σπούδαζα στο πανεπιστήμιο,

παρόλο που οι γονείς μου ήταν ευκατάστατοι και μπορούσαν να πληρώσουν για τις σπουδές μου. Ήθελα να έχω τον έλεγχο της ζωής μου και να ζω χωρίς κοινωνικά προνόμια. Έκανα πολλές δουλειές, από πωλήτρια βιβλιοθήκης, σε εμπορική αντιπρόσωπος όπου ασχολούμουν με έργα τέχνης, σε βιβλιοθηκάρια στο πανεπιστήμιο. Εκείνη την περίοδο οι γονείς μου έκλαιγαν πολύ: από τη μεριά τους, η μοναχοκόρη τους (είχα 3 αδερφούς) ήταν η πιο αντιδραστική και έβλεπε τη ζωή με τέτοιο τρόπο που οι ίδιοι ένιωθαν ότι θα είχε ως αποτέλεσμα πολλές κακουχίες.

Όταν μπήκα στο πανεπιστήμιο της Πάδοβα, στη φιλοσοφική σχολή, το φοιτητικό κίνημα μόλις ξεκινούσε. Ήταν ένα τεράστιο και σπουδαίο κίνημα που ήθελε να επανεφεύρει τον τρόπο ζωής μας και την οργάνωση της κοινωνίας, αρχίζοντας από τις αλλαγές στο πανεπιστήμιο. Δεν μπορούσα παρά να συμμετάσχω με μεγάλο ενθουσιασμό. Ως φοιτητές, όμως, ήμασταν απομονωμένοι από τους υπόλοιπους ανθρώπους, ειδικά από τους εργάτες, οι οποίοι εκείνη την περίοδο ήταν αφοσιωμένοι στους δικούς τους αγώνες.

Γι' αυτό πήρα μέρος στους αγώνες των εργατών-επιβατών (commuters)[1] και των εργατών στα πολυκαταστήματα. Οι εργάτες-επιβάτες ήθελαν να αναγνωριστεί από τις επιχειρήσεις ο χρόνος μετακίνησης από και προς τη δουλειά ως χρόνος εργασίας τους και όχι ως δικό τους ατομικό πρόβλημα. Επιπλέον, τα τρένα των εργατών-επιβατών ήταν τα χειρότερα απ' όλους τους σιδηροδρόμους της πολιτείας: βρώμικα και αργοπορημένα συστηματικά, χωρίς καθόλου σεβασμό για τους εργάτες-επιβάτες. Για παράδειγμα, εάν υπήρχε καθυστέρηση κανείς δεν ενημέρωνε τον κόσμο για το λόγο ή για το πότε θα έφτανε το τρένο. Οι εργάτες στα πολυκαταστήματα ήθελαν υψηλότερο μισθό και επίσης καλύτερες συνθήκες εργασίας παράλληλα με μειωμένα ωράρια. Η συμμετοχή μου σε αυτούς τους αγώνες ήταν που με ώθησε στο να καταλάβω καλύτερα τον ρόλο των εργατών στην καπιταλιστική κοινωνία και να σκεφτώ ένα τρόπο να κατανοήσω αυτούς τους ρόλους.

Αποφάσισα να παρακολουθήσω ένα σεμινάριο του Ferruccio Gambino στη Σχολή Πολιτικών Επιστημών, στο οποίο συζητούσαν το Κεφάλαιο του Karl Marx. Άρχισα να καταλαβαίνω την σημασία πολλών εννοιών και κατηγοριών που χρησιμοποιούνταν στο κίνημα, που όμως για μένα εκείνη την περίοδο είχαν θολή σημασία. Τα πιο σημαντικά πράγματα που έμαθα στο μάθημα του Ferruccio για τον Marx ήταν οι έννοιες της τάξης, του κεφαλαίου, της εργατικής τάξης, της εργασίας, παραγωγική και μη παραγωγική εργασία, η έννοια της υπεραξίας και πάει λέγοντας, αλλά αναδιαμορφωμένες με τέτοιο τρόπο που μπορούσαν ουσιαστικά να αποτυπώσουν όλες τις αλλαγές που παράγονται από το κεφάλαιο στην ιστορία της κοινωνίας μετά τον Marx και ειδικά στην κοινωνία που ζούσαμε εμείς. Το επακόλουθο διάβασμα της κοινωνίας που πρότεινε ο Ferruccio ήταν πολύ διαφορετικό από την οπτική του ορθόδοξου Μαρξισμού που αναλύει και προτείνει το Κομμουνιστικό Κόμμα.

Συνειδητοποίησα σύντομα πως μέσα σ' αυτό το πλαίσιο μπορούσε να εντοπιστεί μεγάλη πολιτική πρωτοποριακή διανόηση, σε συνδυασμό με το παρόν αλλά ταυτόχρονα κατανοώντας και το παρελθόν και ότι η ομάδα της Potere Operaio (Εργατική Εξουσία) και ο λόγος της παρείχε μια αξιοθαύμαστη εργαλειοθήκη σε όλους τους ακτιβιστές και τους πολιτικούς τους αγώνες. Και πάνω απ' όλα, αυτή η ομάδα είχε δεσμευτεί στο να δημιουργήσει μια οργανωτική πλατφόρμα όπου φοιτητές, πέραν των εργατών, θα μπορούσαν να βρουν τον χώρο για να ενώσουν τις δυνάμεις τους. Εκείνη την περίοδο το μεγάλο πρόβλημα ήταν το σπάσιμο των κοινωνικών φραγμών που διαχώριζαν σθεναρά τους φοιτητές από τους εργάτες στα εργοστάσια και άλλους εργάτες.

Ωστόσο, αυτός ο αναθεωρημένος Marx, παρ'όλο που είναι πιο ισχυρός σε σύγκριση με την ορθόδοξη εκδοχή, συνέχιζε να εθελοτυφλεί απέναντι στην πραγματικότητα που ζούσαν οι γυναίκες. Έτσι, ο λόγος της Potere Operaio ήταν αρκετά αναβαθμισμένος σε ό,τι αφορά τα νέα εργοστάσια, το νέο ρόλο των εργατών στο σύγχρονο καπιταλιστικό σύστημα, αλλά πολύ φτωχός σε ό,τι αφορούσε το νοικοκυριό, την φροντίδα (affects), τα συναισθήματα, της σεξουαλικότητα, την εκπαίδευση, την οικογένεια, τις διαπροσωπικές σχέσεις, την κοινωνικότητα και πάει λέγοντας.

Δεν μου αρέσει να μιλάω για τα όρια της Potere Operaio· ως φεμινίστριες τους ασκήσαμε κριτική και τους αμφισβητήσαμε αρκετές φορές για έλλειψη συνείδησης όσον αφορά στην κοινωνική συνείδηση και τους κοινωνικούς ρόλους των γυναικών. Ωστόσο, πιστεύω ότι οι ακτιβιστές αυτού του κινήματος έκαναν ότι ήταν δυνατό για να αυξήσουν την δεξαμενή των ακτιβιστών και για να προσελκύσουν άλλους ταξικούς τομείς, από τους εργάτες στα εργοστάσια μέχρι τους υπαλλήλους, από τους μαθητές λυκείου μέχρι τους καθηγητές στα σχολεία και πάει λέγοντας. Επιπλέον, έκαναν τεράστια πρόοδο στην επέκταση του πολιτικού λόγου πέρα από την ορθοδοξία του Μαρξισμού. Έκαναν την μαρξική κληρονομιά κάτι το δυναμικό και χρήσιμο για την ανάλυση και την κατανόηση της κοινωνίας στο δεύτερο μισό του 20ου αιώνα, καθώς δίδαξαν σε όλους τους αγωνιστές βάσεις, εμού συμπεριλαμβανομένης, την δυνατότητα να χρησιμοποιούν τον Marx χωρίς ευλαβικότητα (deference). Ωστόσο, η συμμετοχή μου στη Potere Operaio ήταν περιορισμένη γιατί άρχισα να συμμετέχω στην αναδυόμενη ομάδα της Lotta Femminista (Φεμινιστικός Αγώνας).

Η συμμετοχή μου στην Lotta Femminista ξεκίνησε όταν ήμουν 22 χρονών. Στο μεταξύ, είχα μεγαλώσει, είχα μάθει πολλά, είχα ξεπεράσει την ντροπαλοσύνη μου να μιλάω δημόσια και ήξερα ότι είχε έρθει η ώρα να προσδώσω πολιτικό νόημα ακόμα και στις προσωπικές μου επιλογές. Οι ατομικοί αγώνες στους οποίους είχαν δεσμευτεί πολλές γυναίκες, για το δικό τους καλό και με σκοπό να αλλάξουν την κοινωνία, χρειαζόντουσαν να ακουστούν αλλά και μια ενωτική δύναμη που θα μεγάλωνε τη δύναμή τους. Αυτή η δύναμη ήταν η ανακάλυψη της ταξικής συνείδησης απ' τη

Εικόνα 2: Η συγγραφέας μιλάει σε μια διαδήλωση στην Piazza Ferretto, στη Mestre, *Μάρτης 1974*

Εικόνα 3: Διαδήλωση για την Εργατική Πρωτομαγιά στη Νάπολη. Από αριστερά: Mariarosa Dalla Costa, Leopoldina Fortunati.

μεριά των γυναικών, η οποία θα εξυπηρετούσε ως η μηχανή πολιτικής οργάνωσης για τους κοινωνικούς αγώνες τους. Η Lotta Feminista έφερε την εργατική εμπειρία στο φεμινιστικό κίνημα.

Στη βάση αυτών των πολιτικών εμπειριών, αποφάσισα να αφιερώσω το κύριο έργο μου στην ανάλυση των συνθηκών ζωής των γυναικών από την οπτική της πολιτικής οικονομίας, αναθεωρημένης με μαρξικούς όρους. Φυσικά, έπρεπε να προσαρμόσω τις μαρξικές κατηγορίες υπό το πρίσμα της φεμινιστικής εμπειρίας και της πολιτικής παράδοσης. Οι πρακτικές ανάγκες του φεμινιστικού αγώνα με ώθησαν να γράψω *Το μυστήριο της Αναπαραγωγής (The Arcane of Reproduction)*. Σ' αυτή την προσπάθεια είχα τεράστια στήριξη από την Mariarosa Dalla Costa και τον Sandro Serafini (από την Potere Operaio), που εξέτασαν το βιβλίο κεφάλαιο-κεφάλαιο.

Στην πραγματικότητα αυτό το βιβλίο μιλάει για τα κύρια πολιτικά ζητήματα υπό συζήτηση εκείνη την εποχή μέσα σε ολόκληρο το πολιτικό κίνημα. Έπρεπε να διαχειριστούμε τον δημόσιο λόγο, τον πολιτικό διάλογο μέσα στις ομάδες μας, μέσα στο φεμινιστικό κίνημα και το ευρύτερο κίνημα που αποτελούνταν από φοιτητές και πολιτικές οργανώσεις όπως η Potere Operaio και η Lotta Continua. Έπρεπε να ξεκαθαρίσουμε και να εξηγήσουμε, πρώτα απ' όλα σε εμάς τις ίδιες, και μετά σε ολόκληρο το κίνημα, το γιατί οι ακτιβιστές πρέπει να προχωρήσουν πέρα από της μαρξικές κατηγορίες και με ποιό τρόπο. Για παράδειγμα, **με ποιούς όρους θα μπορούσαν να θεωρηθούν οι γυναίκες εργατική τάξη; Ποιές γυναίκες;**

Η Lotta Femminista ήταν πάντα μια μειοψηφική τάση μέσα στο ευρύτερο φεμινιστικό κίνημα, γιατί η γυναίκες στο φεμινιστικό κίνημα αρχικά ήταν, δικαίως, επιφυλακτικές μπροστά σε οποιαδήποτε πολιτική θεωρία που είχε αναπτυχθεί στη βάση αντρικών πολιτικών παραδόσεων. Η ειρωνεία είναι ότι το ευρύτερο φεμινιστικό κίνημα θα μπορούσε να έχει γίνει πολύ πιο δυνατό και στιβαρό αν είχε ενστερνιστεί την πολιτική μας πρόταση για «μισθούς για το νοικοκυριό» (δηλαδή την «οικιακή εργασία», συμπεριλαμβανομένης της ανατροφής, της φροντίδας, κλπ), αντί να υιοθετούν, χωρίς να το ξέρουν, την λενινιστική στρατηγική του να αγωνίζονται για δουλειά εκτός του νοικοκυριού, ως ο τρόπος να διασφαλιστεί ο μισθός για τις γυναίκες. Όμως ήταν πολύ δύσκολο για τις Επιτροπές για τον Μισθό για την Οικιακή Εργασία να επιτύχουν την συναίνεση στην πρότασή τους, επειδή οι φεμινίστριες γυναίκες γενικά, πίστευαν ότι ήταν καλύτερα να απορρίπτουν την οικιακή εργασία εντελώς και να αφήνουν τα σπίτια τους.

Σε εκείνη την περίοδο, εμείς οι εργατίστριες φεμινίστριες δεν μπορέσαμε να πείσουμε ολόκληρο το φεμινιστικό κίνημα ότι η άρνηση της εργασίας είναι κάτι που πρέπει να το διαχειριστούμε μέσα από μια διαδικασία διαπραγμάτευσης του μισθού, ειδάλλως η οικιακή εργασία θα επιστρέψει με άλλο τρόπο πλάι στην δουλειά εκτός σπιτιού, για την οποία επίσης αγωνιζόμασταν. Με άλλα λόγια, το φεμινιστικό κίνημα δεν συμπεριέλαβε ποτέ, στο γενικό του πολιτικό πρόγραμμα, τον σκοπό μας· [δηλαδή] πρώτα να αποκτήσουμε κοινωνική αναγνώριση για την αξία της οικιακής εργασίας διεκδικώντας λεφτά γι' αυτή. Η στρατηγική που εφάρμοσαν οι φεμινίστριες για την οικιακή εργασία ήταν απλά ότι καλούσαν τις γυναίκες να την αρνηθούν. Αλλά μετά από κάποιο καιρό ήταν ξεκάθαρο ότι αυτή η στρατηγική ήταν αναποτελεσματική, γιατί δεν ήταν ικανή να εξαφανίσει την οικιακή εργασία σε μαζική κλίμακα.

Το φεμινιστικό κίνημα είχε σημαντική αξία γιατί έδωσε στις γυναίκες μια συνολική διαπραγματευτική δύναμη σε κοινωνικό επίπεδο. Ωστόσο, όπως αναμέναμε, το πρόβλημα του «νοικοκυριού» ή της οικιακής εργασίας δεν εξαφανίστηκε από την πολιτική ατζέντα των γυναικών. Δυστυχώς δεν έχει κατατεθεί ακόμα ένας πολιτικός αναστοχασμός πάνω στην αποτυχία αυτής της στρατηγικής. **Οι νέες γενιές γυναικών πρέπει να μάθουν από αυτό το πολιτικό λάθος και να καταλάβουν ότι η οικιακή εργασία, στις υλικές και μη-υλικές πλευρές της, πρέπει να αναγνωρίζεται κοινωνικά ως παραγωγική εργασία.**

ΣτΜ:
[1] Ο όρος commuter δηλώνει τον/την κάθε εργάτη/ρια που χρησιμοποιεί τα Μέσα Μαζικής Μεταφοράς για να πάει από και προς στην δουλειά του. Στο παρόν κείμενο, χάρην συντομίας, το αποδίδουμε ως εργάτης-επιβάτης.